

บทที่ 1

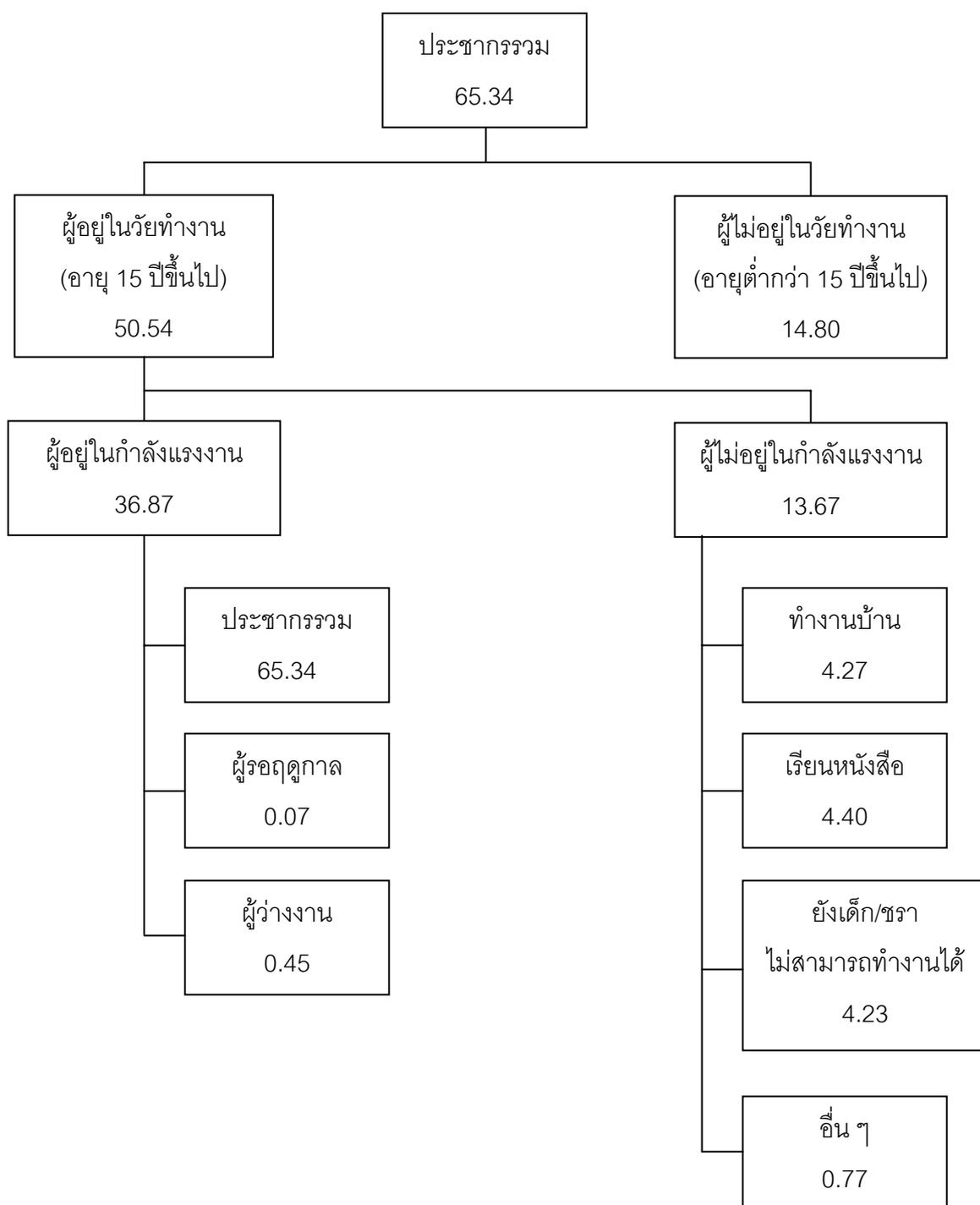
บทนำ

ความสำคัญและปัญหา

จากภาวะวิกฤตเศรษฐกิจตั้งแต่ปี 2540 กระแสโลกาภิวัตน์ และผลกระทบจากราคาน้ำมันและอัตราดอกเบี้ยปรับตัวเพิ่มขึ้น ปัญหาการเมืองภายในประเทศ และปัญหาภัยธรรมชาติ เช่น น้ำท่วม/ภัยแล้ง และปัญหาใช้หนี้หนัก ทำให้เศรษฐกิจของไทยอยู่ในภาวะชะลอตัว จากการประเมินของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ได้ประเมินสถานการณ์เศรษฐกิจไทยในปี 2548 จากผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศ (GDP) ว่าเศรษฐกิจขยายตัวร้อยละ 4.5 ต่ำกว่าการขยายตัวร้อยละ 6.2 ในปี 2547 และการคาดการณ์แนวโน้มเศรษฐกิจไทยในปี 2549 สศช. ได้ประมาณการขยายตัวของเศรษฐกิจอยู่ที่ร้อยละ 4.5-5.5 (6 มี.ค. 49) ปรับลดลงเล็กน้อยจากร้อยละ 4.7-5.7 ที่เคยประมาณการไว้เมื่อวันที่ 6 ธันวาคม 2548 จากการคาดการณ์แนวโน้มการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศที่ลดลง ส่งผลกระทบต่อสถานการณ์ด้านแรงงานโดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาการว่างงานที่ความรุนแรงมากขึ้น

สถานการณ์ด้านแรงงานของประเทศไทยในปัจจุบัน ประเทศไทย มีจำนวนประชากรทั้งสิ้น 65.34 ล้านคน เป็นผู้อยู่ในกำลังแรงงาน 36.87 ล้านคน ผู้มีงานทำ 36.35 ล้านคน มีผู้ว่างงานทั่วประเทศประมาณ 4.49 แสนคน หรือมีอัตราการว่างงาน ร้อยละ 1.22 กรุงเทพมหานคร มีอัตราการว่างงานสูงสุด คือ ร้อยละ 1.59 รองลงมาคือ ภาคกลาง ภาคใต้ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีอัตราการว่างงาน ร้อยละ 1.38, 1.17 และ 1.14 ตามลำดับ ภาคที่มีอัตราการว่างงานน้อยที่สุดคือ คือ ภาคเหนือ มีอัตราว่างร้อยละ 0.96 (“สถานการณ์แรงงานปี 2549,” ออนไลน์, 2549)

แผนภูมิที่ 1.1
โครงสร้างประชากร (หน่วย : ล้านคน)

ที่มา: ("สถานการณ์แรงงานปี 2549," ออนไลน์, 2549)

ตารางที่ 1.1

ประชากรจำแนกตามเพศและสถานภาพแรงงาน

(ไตรมาส 3 ปี 2549)

หน่วย : ล้านคน

สถานภาพแรงงาน	ชาย	หญิง	รวม
ประชากรรวม	32.08	33.27	65.34
ประชากรอายุ 15 ปี ขึ้นไป	24.52	26.02	50.54
ผู้อยู่ในกำลังแรงงาน	19.92	16.94	36.87
- ผู้มีงานทำ	19.64	16.71	36.35
- ผู้ว่างงาน	0.26	0.19	0.45
- กำลังแรงงานที่รอฤดูกาล	0.03	0.04	0.07
ผู้ไม่อยู่ในกำลังแรงงาน	4.59	9.08	13.67
- ทำงานบ้าน	0.15	4.12	4.27
- เรียนหนังสือ	3.08	2.31	4.39
- ยังเด็ก ซรา/ไม่สามารถทำงานได้	1.87	2.37	4.23
- อื่น ๆ	0.49	0.28	0.77
ประชากรอายุต่ำกว่า 15 ปี	7.56	7.24	14.8
อัตราการจ้างงานต่อกำลังแรงงาน	98.54	98.6	98.58
อัตราการว่างงาน	1.30	1.12	1.22

ที่มา: สำนักงานสถิติแห่งชาติ

$$\text{หมายเหตุ: 1. อัตราการจ้างงานต่อกำลังแรงงาน} = \frac{\text{ผู้มีงานทำ} \times 100}{\text{ผู้อยู่ในกำลังแรงงาน}}$$

$$2. \text{อัตราการว่างงาน} = \frac{\text{ผู้ว่างงาน} \times 100}{\text{ผู้อยู่ในกำลังแรงงาน}}$$

จากสภาพปัญหาและสถานการณ์ด้านแรงงานดังกล่าว ได้ส่งผลให้มีผู้ว่างงานทั่วประเทศ มีจำนวนมากถึง 4.49 แสนคน หรือคิดเป็น ร้อยละ 1.22 (สำนักงานปลัดกระทรวงแรงงาน, 2549, น. 11) ในปี 2549 (เดือน มกราคม-มิถุนายน 2549) มีผู้ลงทะเบียนสมัครงาน

กับกรมการจัดหางาน จำนวน 220,707 คน สามารถบรรจุงานได้ จำนวน 85,212 คน (กรมการจัดหางาน, 2549, น. 1-3)

จากปัญหาดังกล่าวจะเห็นได้ว่าจำนวนผู้ที่เข้าสู่ตลาดแรงงานกับจำนวนตำแหน่งงานว่างที่จะรองรับนั้นมีไม่เพียงพอ ดังนั้นการหาทางเลือกให้กับประชากรวัยทำงานในการประกอบอาชีพที่ไม่สามารถทำงานในระบบที่มีอย่างจำกัดนับว่าเป็นสิ่งสำคัญ ซึ่งภาครัฐได้พยายามแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นโดยมุ่งหวังให้ประชาชนมีอาชีพพึ่งพาตนเองได้ มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2544, น. 43) ได้กำหนดเป็นยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพคนและการคุ้มครองทางสังคม มีแนวทางการพัฒนาที่เกี่ยวข้องกับปัญหาการว่างงาน คือ “การส่งเสริมให้คนมีงานทำ” โดยการสร้างอาชีพแก่แรงงานให้สามารถประกอบอาชีพส่วนตัวและเป็นผู้ประกอบการขนาดเล็ก (Micro Enterprise) โดยการส่งเสริมให้ผู้ว่างงานหรือ ตกงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่สำเร็จการศึกษาในระดับอาชีวศึกษาหรืออุดมศึกษาให้มีความรู้ในการประกอบธุรกิจส่วนตัวหรือธุรกิจขนาดเล็ก โดยให้การฝึกอบรมเพิ่มเติมความรู้ด้านการทำธุรกิจ เช่น การเงิน การตลาด การจัดการ แหล่งเงินทุนและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง การเพิ่มทักษะความรู้ความสามารถให้แก่ผู้ประกอบการอิสระ และแรงงานที่อยู่ในตลาดแรงงานที่มีทักษะฝีมือและกึ่งฝีมือให้สามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมและเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลง การสนับสนุนแหล่งเงินทุนเพื่อประกอบอาชีพทั้งในภาคเกษตรและนอกภาคเกษตรให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

จากการกำหนดแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) กระทรวงแรงงานได้นำมาจัดทำแผนพัฒนาแรงงาน ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2546-2549) โดยมียุทธศาสตร์ในการดำเนินการ 6 ยุทธศาสตร์ เพื่อให้สามารถดำเนินการให้บรรลุเป้าหมาย โดยมียุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการมีงานทำของประชาชน ได้แก่ ยุทธศาสตร์การเพิ่มและขยายโอกาสการมีงานทำ มีความมุ่งหมายที่จะดำเนินการให้ประชากร กลุ่มเป้าหมายมีความพร้อมในการมีงานทำและมีรายได้ที่เป็นธรรม โดยจะดำเนินการให้ประชากรทั้งในวัยเรียนและวัยทำงานมีความรู้ความเข้าใจ เรื่องการวางแผนประกอบอาชีพและมีงานทำได้อย่างเหมาะสม คนหางานได้รับการบรรจุงานหรือมีอาชีพอิสระตรงตามความต้องการ

จะเห็นได้ว่ารัฐบาลได้ให้ความสำคัญกับการส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนสร้างอาชีพให้แก่ตนเองเพื่อให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ โดยการประกอบอาชีพอิสระนับว่าเป็นทางเลือกหนึ่งของประชาชนที่รัฐบาลให้การสนับสนุน

กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน มีภารกิจสำคัญในการพัฒนาฝีมือให้กับกลุ่มแรงงานที่จะเข้าสู่ตลาดแรงงาน และกลุ่มแรงงานที่อยู่ในตลาดแรงงานที่ต้องการเพิ่มทักษะฝีมือในการทำงาน และผู้ที่ต้องการเปลี่ยนงานใหม่ให้สามารถเข้าสู่ตลาดแรงงานในฐานะช่างฝีมือที่มีทักษะความชำนาญเฉพาะด้าน และตรงตามความต้องการของตลาดแรงงาน ส่งเสริมให้แรงงานได้มีการทดสอบมาตรฐานฝีมือแรงงาน ตามเกณฑ์มาตรฐานทั้งในระดับชาติและระดับสากลพัฒนาบุคลากรฝึกและครูฝึกของหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนตลอดจนส่งเสริม สนับสนุน และประสานความร่วมมือกับหน่วยงานต่าง ๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาฝีมือแรงงาน และในภาวะวิกฤตเศรษฐกิจได้ดำเนินการตามนโยบายของกระทรวงแรงงาน ในการจัดฝึกอบรมอาชีพสำหรับการปรับเปลี่ยนงานให้กับผู้ที่ถูกเลิกจ้าง และผู้ว่างงาน เพื่อสร้างโอกาสในการมีงานทำ การเพิ่มพูนรายได้ รวมทั้งการประกอบอาชีพอิสระ ได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของการเสริมสร้างความรู้ด้านการประกอบอาชีพอิสระโดยกำหนดให้มีหัวข้อวิชาด้านการประกอบธุรกิจ ไว้ในหลักสูตรการฝึกเตรียมเข้าทำงาน จำนวน 21 ชั่วโมง (กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน, กองส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพแรงงานและผู้ประกอบการ, 2549, น. 10) ทั้งนี้เพื่อให้ผู้รับการฝึกเตรียมเข้าทำงานมีทางเลือกในการประกอบอาชีพที่หลากหลาย และไม่ยึดติดเพียงการจ้างงานของตลาดแรงงาน

โครงการศึกษาความต้องการการประกอบอาชีพอิสระของผู้รับการฝึกเตรียมเข้าทำงาน จะช่วยให้ทราบถึงประเภทธุรกิจและสาขาอาชีพที่ผู้รับการฝึกให้ความสนใจ รวมถึงปัจจัยสนับสนุนอื่น ๆ ที่ทำให้ผู้เข้ารับการฝึกเตรียมเข้าทำงานเลือกประกอบอาชีพอิสระ เพื่อนำข้อมูลดังกล่าวมาวางแผนการพัฒนากระบวนการและรูปแบบการฝึกให้เหมาะสมและสอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบันตลอดจนการส่งเสริมด้านต่าง ๆ เพื่อให้ผู้รับการฝึกสามารถประกอบอาชีพอิสระ ได้อย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

วัตถุประสงค์รวม

เพื่อศึกษาความต้องการการประกอบอาชีพอิสระและปัจจัยสนับสนุนในการเลือกการประกอบอาชีพอิสระของผู้รับการฝึกเตรียมเข้าทำงานในเขตกรุงเทพฯ และปริมณฑล

วัตถุประสงค์หลัก

1. เพื่อศึกษาปัจจัยเกี่ยวกับเหตุผลและแรงจูงใจที่ทำให้ผู้รับการฝึกเตรียมเข้าทำงานเลือกประกอบอาชีพอิสระ
2. เพื่อศึกษาประเภทธุรกิจและสาขาอาชีพที่ผู้รับการฝึกเตรียมเข้าทำงานให้ความสนใจที่จะประกอบอาชีพอิสระ
3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มอาชีพของผู้รับการฝึกเตรียมเข้าทำงานกับความต้องการการสนับสนุนจากภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมการประกอบอาชีพอิสระ

ขอบเขตการศึกษา

1. ประชากรในการศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นผู้เข้ารับการฝึกเตรียมเข้าทำงานของกรมพัฒนาฝีมือแรงงานในเขตกรุงเทพฯ และปริมณฑล ที่มีอายุ 15 ปี ขึ้นไป ที่อยู่ระหว่างการฝึกเตรียมเข้าทำงาน ในสถาบันพัฒนาฝีมือแรงงานภาคและศูนย์พัฒนาฝีมือแรงงาน ในเขตกรุงเทพฯ และปริมณฑล ในปีงบประมาณ 2549 โดยการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงผู้ที่สนใจประกอบอาชีพอิสระ จำนวน 80 คน จากจำนวนประชากรทั้งสิ้น 388 คน
2. เพื่อศึกษาปัจจัยด้านเหตุผลและแรงจูงใจในการประกอบอาชีพอิสระของผู้รับการฝึกเตรียมเข้าทำงาน ได้แก่ บุคลิกภาพส่วนบุคคล ความรู้และประสบการณ์ และปัจจัยทางสภาพแวดล้อม
3. เพื่อศึกษาประเภทธุรกิจและสาขาอาชีพที่ผู้รับการฝึกเตรียมเข้าทำงานให้ความสนใจในการประกอบอาชีพอิสระและความต้องการการสนับสนุนจากภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

นิยามศัพท์

นิยามศัพท์เกี่ยวข้องกับการวิจัยครั้งนี้ มีดังนี้

1. การพัฒนาฝีมือแรงงาน หมายถึง การพัฒนาทักษะฝีมือ การฝึกอาชีพในสาขาต่าง ๆ ให้กับประชากรวัยทำงานและผู้ด้อยโอกาสทางเศรษฐกิจ โดยสถาบันพัฒนาฝีมือแรงงาน

ภาคและศูนย์พัฒนาฝีมือแรงงานจังหวัด สังกัดกรมพัฒนาฝีมือแรงงาน รวมไปถึงการส่งต่อไปยังหน่วยงานอื่นที่ให้บริการฝึกอาชีพโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเตรียมพื้นฐานและยกระดับทักษะฝีมือแรงงานเสริมสร้างโอกาสการมีงานทำสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. การฝึกเตรียมเข้าทำงาน หมายถึง การฝึกอาชีพให้แก่แรงงานใหม่อายุ 15 ปีขึ้นไป ที่มีความประสงค์จะทำงานให้มีความรู้ ความสามารถและพร้อมที่จะทำงานในภาคอุตสาหกรรม ธุรกิจและบริการตามความต้องการของตลาดแรงงาน โดยดำเนินการฝึกภาคทฤษฎีในสถาบันพัฒนาฝีมือแรงงานภาค หรือ ศูนย์พัฒนาฝีมือแรงงานจังหวัดเป็นระยะเวลาหนึ่งหลังจากนั้นผู้รับการฝึกจะต้องเข้ารับการฝึกภาคปฏิบัติในสถานประกอบการภาคเอกชน

3. การฝึกอบรม หมายถึง การพัฒนาบุคคลด้วยวิธีต่าง ๆ ที่จัดให้มีโดยกำหนดเป็นหลักสูตรต่าง ๆ และรวมถึงการประชุมหรือสัมมนา

4. การฝึกอาชีพ หมายถึง การให้หรือเพิ่มพูนความรู้ ฝีมือและทัศนคติที่จะทำให้ผู้รับการฝึกสามารถทำงานในสาขาวิชาชีพที่ได้รับการฝึกได้อย่างมีประสิทธิภาพ

5. แรงงานฝีมือ หมายถึง แรงงานผู้มีฝีมือ ความรู้ ความสามารถ และทัศนคติในการทำงานซึ่งเป็นผู้ลงมือ ลงแรงทำงาน ตามแบบแผนที่กำหนดไว้ เพื่อประโยชน์ในทางเศรษฐกิจ ส่วนใหญ่จะเป็นผู้ผ่านการฝึกอบรมด้านอาชีพ หรือศึกษาด้านวิชาชีพ และทำงานจนมีความชำนาญ หรือผู้ที่จบการฝึกอบรมฝีมือแรงงาน หรือผู้ผ่านการทดสอบมาตรฐานฝีมือแรงงาน

6. การประกอบอาชีพอิสระ หมายถึง การประกอบกิจการส่วนตัวต่าง ๆ ในการผลิตสินค้าหรือบริการที่ถูกต้องตามกฎหมาย เป็นธุรกิจของตนเองไม่ว่าธุรกิจนั้นจะเล็กหรือใหญ่ก็ตาม มีอิสระในการกำหนดรูปแบบและวิธีดำเนินงานของตนเองได้ตามความเหมาะสม ไม่มีเงินเดือนหรือรายได้ที่แน่นอนผลตอบแทนที่ได้รับ คือเงินกำไรจากการลงทุน

7. ผู้ประกอบการ หมายถึง บุคคลที่ก่อตั้งองค์การ เป็นเจ้าของหรือหุ้นส่วน และดำเนินกิจการโดยผสมผสานปัจจัยการผลิตต่าง ๆ อันได้แก่ ทุน ที่ดิน แรงงาน และเทคนิคการบริหาร เพื่อเป้าหมายในการสร้างผลกำไร และความพอใจ ตลอดจนเป็นบุคคลที่ยอมรับความเสี่ยง ที่อาจเกิดขึ้นในการดำเนินธุรกิจ

8. ธุรกิจขนาดย่อม หมายถึง กิจการที่มีจำนวน การจ้างงานไม่เกิน 50 คน มีสินทรัพย์ถาวร ไม่เกิน 50 ล้านบาท จากนิยามธุรกิจขนาดย่อมของกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม และมีทุนจดทะเบียน ไม่เกิน 3 ล้านบาท จากนิยามธุรกิจขนาดย่อมของกรมการค้าภายใน ครอบคลุมกิจการ 3 ประเภท คือ

- 8.1 กิจกรรมภาคการผลิต ประกอบด้วย การผลิตภาค อุตสาหกรรม ภาคเกษตรกรรม และเหมืองแร่
- 8.2 กิจกรรมการค้า ประกอบด้วย การค้าส่งและการค้าปลีก
- 8.3 กิจกรรมภาคการบริการ ประกอบด้วย การโรงแรม การท่องเที่ยว การซ่อมบำรุง การขนส่ง